

Kierunki zmian polityki kulturalnej miast w roku 2009

prof. Grażyna Praweńska-Skrzypek
Instytut Spraw Publicznych
Uniwersytet Jagielloński

Kraków, 2010

Projekt „Budowanie potencjału instytucjonalnego jednostek samorządu terytorialnego do lepszego dostarczania usług publicznych” jest współfinansowany przez rząd Norwegii ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego

Kierunki zmian polityki kulturalnej miast w roku 2009

W 2010 r. w badaniach sektora kultury, w ramach Systemu Analiz Samorządowych Związku Miast Polskich, wzięły udział 63 miasta. Pozwoliło to przeanalizować kierunki zmian w ich polityce kulturalnej miast w roku 2009. Opracowanie składa się z trzech części: tekstu analizy, zestawu 138 tabel analitycznych i zestawu 49 wykresów przedstawiających graficznie wybrane wskaźniki.

Na tekst analizy składają się dwie części. Pierwsza poświęcona jest charakterystyce głównych kierunków zmian polityki kulturalnej miast, druga zaś omówieniu najważniejszych cech wyróżniających politykę miast w poszczególnych grupach wielkościowych.

I. Kierunki polityki kulturalnej miast w 2009 r.

W 2010 liczba miast, które wzięły udział w badaniach sektora kultury, znacząco zmniejszyła się w stosunku do ubiegłego roku i osiągnęła poziom zbliżony do 2001 r. Od wielu lat dość stabilna jest liczebność grup miast liczących powyżej 50 tys. mieszkańców (tab. 1). W grupach mniejszych miast, z roku na rok jest duża zmienność liczby uczestników, np. wśród liczących 20-50 tysięcy wahała się ona od 36 - w 2007 r. do 16 - w 2009 r., w 10-20-tysięcznych od 14 - w 2006 do 3 - w 2009r., zaś w liczących poniżej 10 tysięcy od 0 - w kilku latach do 7 - w 2007 r. Taka duża zmienność w połączeniu z fluktuacją miast uniemożliwia śledzenie zmian, zaś mała liczebność w grupie sprawia, że nie można uśredniać danych, a co za tym idzie śledzić tendencji zmian w polityce kulturalnej miast określonej grupy wielkościowej. W bieżącym roku z grupy liczącej poniżej 10 tys. mieszkańców dane przysłało tylko jedno miasto, zaś z grupy 10-20-tysięcznej, tylko 3 miasta. To spowodowało

konieczność wyłączenia z analizy zmian polityki kulturalnej obu tych grup miast. Oczywiście wszystkie miasta zostały objęte analizą głównych tendencji zmian, w obrębie całego zbioru badanych miast, a także ujęte w załączonych zestawieniach tabel i rycin oraz zaprezentowane w Pakiecie Analitycznym SAS.

W 2009 r. nieco obniżył się (o 0,2 punktu procentowego) przeciętny udział w budżetach miast, wydatków na kulturę w dziale 921, osiągając poziom z lat 2006 i 2007. Nadal utrzymał się jednak wzrost wysokości przeciętnych wydatków na kulturę, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (tab.4, ryc. 1). Wzrost ten miał mniejszą dynamikę niż w latach 2005-2008, podobną do dynamiki w latach 2003-2005. Większy wzrost cechował tylko miasta 100-200-tysięczne. Jediną grupą gdzie nastąpił spadek wysokości wydatków na kulturę była 3-obiektowa grupa miast 10-20-tysięcznych.

Obserwując finansowe uwarunkowania działalności kulturalnej w miastach można zauważyć dwudzielność zbioru miast. W miastach mniejszych, liczących poniżej 100 tysięcy mieszkańców miał miejsce wyraźny spadek udziału w całkowitym budżecie miast wydatków na kulturę oraz zmniejszenie lub stabilizacja wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W miastach liczących powyżej 100 tysięcy mieszkańców znacząco wzrosły wydatki na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca a udział w budżecie wydatków w dziale 921 wzrósł lub pozostał na zbliżonym poziomie jak w ubiegłym roku. Co ciekawe te właśnie miasta z równą częstością uczestniczyły w edycji badań SAS w 2010 r, będącej przedmiotem analizy.

Porównując strukturę wydatków i tendencję ich zmian w stosunku do ubiegłych lat, można w 2009 r. zidentyfikować trzy sposoby ukierunkowania polityki kulturalnej miast (tab.6, tab.7, tab.8, ryc.2, ryc.3, ryc.4).

1. Polityka największych miast, liczących powyżej 200 tysięcy mieszkańców oraz w mniejszym stopniu miast 50-100-tysięcznych, była ekspansywna i poszukująca nowych rozwiązań. Wyrażało się to poprzez:
  - zmniejszenie udziału wydatków na utrzymanie instytucji,
  - silny wzrost udziału wydatków inwestycyjnych oraz
  - rozwój mecenatu kulturalnego, związanego ze wsparciem projektów kulturalnych realizowanych przez różne podmioty.
2. Miasta 100-200-tysięczne prowadziły bardziej zachowawczą politykę:
  - Utrzymały dość wysoki poziom wydatków inwestycyjnych (mniejszy jednak niż w latach 2006-2007),

- Zmniejszyły nieco udział środków na wsparcie projektów kulturalnych,
  - Wyraźnie zwiększyły udział wydatków na utrzymanie miejskich instytucji kultury.
3. W miastach liczących poniżej 50 tys. mieszkańców można mówić o polityce kryzysowej – wyrażającej się:
- bardzo silnym ograniczeniem wydatków inwestycyjnych w dziale 921,
  - zmniejszeniem udziału wydatków na wsparcie projektowej aktywności kulturalnej oraz
  - silnym wzrostem udziału wydatków przeznaczanych na utrzymanie instytucji kultury, który w najmniejszym z badanych miast sięgnął 93%.

Od wielu lat w badaniach SAS obserwowaliśmy w kulturze zmniejszanie udziału wydatków na utrzymanie instytucji kultury. Z roku na rok występowały wahania, ale tendencja była jednoznacznie widoczna (ryc. 4). W 2007 roku nastąpił wzrost wartości tego wskaźnika dla ogółu badanych miast, w związku z jednorazowym udziałem licznej grupy małych miast, ale już w następnym roku wrócił do wartości z 2006 r. W bieżącym roku liczebność miast małych biorących w badaniu była niewielka. Dlatego też bardzo poważnie trzeba tę zmianę przeanalizować ponieważ odzwierciedla ona realne zwiększenia wydatków budżetu gminy na utrzymanie instytucji kultury, co w mniejszych miastach przejawiało się wzrostem ich udziału w całkowitych wydatkach na kulturę, a w miastach większych niewielkim spadkiem lub stabilnym udziałem. W dalszej części analizy pokażemy co dało, w poszczególnych instytucjach zwiększenie wydatków na ich utrzymanie.

I.1. Efekty zwiększenia wydatków na utrzymanie instytucji kultury.

Zwiększenie zaangażowania miast w finansowanie kosztów utrzymania gminnych instytucji kultury dotyczyło wszystkich rodzajów miejskich instytucji kultury:

W **Centrach Kultury** nie nastąpiła duża zmiana struktury przychodów. Wzrósł jednak udział środków z dotacji budżetowej gminy. Stosunkowo niewielki był wzrost wysokości wynagrodzeń ale generalnie nastąpił spadek ich udziału w całkowitych wydatkach bieżących. Spadły wartości niemal wszystkich wskaźników ilustrujących aktywność pracowników (liczba imprez i ich uczestników/1 pracownika, liczba grup

stałych form działalności i ich uczestników/1 pracownika). Wzrost udziału wydatków na utrzymanie instytucji nie przełożył się na wzrost skali społecznego oddziaływania, wręcz przeciwnie zmalała ona istotnie w zakresie stałych form działalności i zmniejszyła się też w odniesieniu do imprez. Nieco wzrosła jedynie w zakresie innych form działalności (nie dotyczyło to jednak działających w Centrach Kultury galerii i kin).

Postępowała zmiana struktury przychodów **Bibliotek** – wzrósł udział przychodów z dotacji budżetowej gminy oraz z dotacji budżetowej innych j.s.t. Silnie wzrósł też udział przychodów wypracowanych. Nadal zmniejszał się udział dotacji z budżetu państwa. Wzrost wydatków na utrzymanie instytucji nie przełożył się jednak na zakupy biblioteczne. W 2009 r. zmalały one wyraźnie i obniżył się udział nowości w zasobach bibliotecznych. Wzrosło zatrudnienie, wysokość wynagrodzeń i ich udział w całkowitych kosztach bieżących. Towarzyszył temu wzrost aktywności zawodowej pracowników (wzrost wysokości wskaźników mówiących o liczbie wypożyczeń, kwerend, użytkowników w przeliczeniu na 1 pracownika). W efekcie miał miejsce spadek kosztów usług w przeliczeniu na 1 użytkownika. Nastąpiło niewielkie polepszenie skali społecznego oddziaływania w odniesieniu do ogółu użytkowników, przy stabilności liczby czytelników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, co świadczy o postępującym poszerzaniu rodzajów realizowanych form działalności (ryc.22).

W strukturze przychodów miejskich **teatrów** nastąpił wzrost udziału dotacji z budżetu miasta, środków wypracowanych i pozyskanych, przy silnym spadku udziału finansowania z budżetu innych j.s.t. i budżetu państwa (ryc.25). Silna zmiana struktury przychodów odbiła się na aktywności teatrów. We wszystkich grupach miast spadła liczba przedstawień/1000 mieszkańców. Nieco wzrosła liczba przedstawień/1 pracownika. Zmalała jednak przeciętna frekwencja. Silnie spadła liczba widzów/1 pracownika. W efekcie nastąpił wzrost wysokości wskaźnika ilustrującego wysokość całkowitych kosztów bieżących w przeliczeniu na 1 widza. Wzrosły też koszty w przeliczeniu na 1 przedstawienie. Bardzo zmalała liczb widzów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Podsumowując w teatrach miejskich mimo większego zaangażowania budżetowego miast oraz większej aktywności zespołów w wypracowywaniu i pozyskiwaniu środków, a także większych kosztów w przeliczeniu

na 1 przedstawienie - spadła liczba przedstawień na 1000 mieszkańców, zmalała frekwencja i skala społecznego oddziaływania.

Nastąpiło generalnie pogorszenie dostępności usług miejskich **Instytucji Muzycznych** (ponad 3-krotnie mniej koncertów/1000 mieszkańców), przy zwiększonym zatrudnieniu oraz silnym wzroście wysokości wynagrodzeń (ryc.29). W strukturze przychodów miał miejsce wzrost udziału dotacji budżetowej gminy oraz środków wypracowanych, które rekompensowały silny spadek przychodów z budżetu państwa oraz środków pozyskanych. Nastąpił silny wzrost wysokości wskaźników liczby koncertów i liczby słuchaczy w przeliczeniu na 1 pracownika oraz generalnie wzrost frekwencji na koncertach. To spowodowało silne zmniejszenie kosztów w przeliczeniu na 1 koncert i na 1 widza. Niestety silne zmniejszenie liczby koncertów spowodowało znaczne obniżenie skali społecznego oddziaływania miejskich instytucji muzycznych.

W **Muzeach** miejskich miał miejsce silny wzrost wysokości udziału dotacji budżetowej gminy, rekompensujący z nawiązką ubytek środków z budżetu państwa i z budżetów innych j.s.t. Spadek zatrudnienia, mimo jednoczesnego wzrostu wysokości przeciętnych wynagrodzeń, wpłynął na zmniejszenie ich udziału w całkowitych kosztach bieżących. Zaznaczyła się dwudzielność zbioru miast:

- w liczących poniżej 100 tys. mieszkańców nastąpił spadek zatrudnienia, silny wzrost wysokości wynagrodzeń i generalnie spadek ich udziału w całkowitych kosztach bieżących,
- w liczących powyżej 100 tys. mieszkańców nastąpił wzrost udziału wynagrodzeń w całkowitych kosztach bieżących, przy jednoczesnym wzroście ich wysokości i dużym wzroście udziału dotacji budżetowej gminy w całkowitych przychodach.

Utrzymała się obserwowana od kilku lat stabilna dostępność usług miejskich muzeów, mierzona liczbą wystaw w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W ostatnim roku wzrosła liczba wystaw i lekcji muzealnych/1 pracownika. Zmalała jednak przeciętna liczba uczestników lekcji muzealnej oraz frekwencja na wystawach. Całkowite koszty w przeliczeniu na 1 wystawę nie zmieniły się, nieco zmalały natomiast w przeliczeniu na 1 użytkownika. Zmniejszyło się oddziaływanie muzeów w społeczności lokalnej mierzone liczbą użytkowników/1000 mieszkańców.

W miejskich **Centrach Sztuki i Galeriach**, podobnie jak w innych miejskich instytucjach kultury, wzrósł nieco w ich całkowitych przychodach udział środków z dotacji budżetowej gminy, przy jednoczesnym silnym wzroście udziału środków wypracowanych i pozyskanych. Był to jedyny rodzaj instytucji, w którym zanotowano obniżenie poziomu przeciętnych wynagrodzeń. W przekroju wszystkich badanych miast nastąpiło znaczące zmniejszenie liczby wystaw i innych wydarzeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Zaowocowało to niewielkim spadkiem liczby wystaw i liczby zwiedzających w przeliczeniu na 1 pracownika i spowodowało silny wzrost wysokości wskaźnika całkowitych kosztów w przeliczeniu na 1 wystawę oraz na 1 zwiedzającego. W efekcie centra sztuki były kolejną instytucją, która odnotowała spadek wysokości wskaźnika obrazującego ich oddziaływanie społeczne.

Zwiększenie w 2009 r. zaangażowania miast w utrzymanie instytucji kultury wydaje się wynikać głównie z silnego wycofania się budżetu państwa ze wspierania (w różnych formach finansowych) funkcjonowania miejskich instytucji kultury, a także znacznego ograniczenia zaangażowania budżetowego innych jednostek samorządu terytorialnego. Większe budżetowe zaangażowanie miast, nie stworzyło instytucjom większych możliwości finansowych i tym samym nie wpłynęło na zwiększenie lub uatrakcyjnienie ich oferty. W rezultacie nastąpiło, w odniesieniu do wszystkich miejskich instytucji kultury osłabienie skali ich społecznego oddziaływania. Sytuacja ta wydaje się być odzwierciedleniem kryzysu w samorządowym sektorze kultury.

I.2. Zmniejszona skala mecenatu kulturalnego miasta

W 2009 roku, w przekroju wszystkich badanych miast nastąpiło - w ich wydatkach budżetowych na kulturę, niewielkie zmniejszenie udziału wydatków na realizację funkcji mecenasa kultury. Szczególnie widoczne było to w miastach liczących poniżej 50 tys. mieszkańców. Znaczący wzrost udziału tych środków w dziale 921 cechował natomiast największe miasta.

Od wielu lat, od początku prowadzenia badań SAS w kulturze, na stałym poziomie - około 75%, utrzymuje się odsetek wniosków dofinansowanych, w

stosunku do ogółu złożonych. Warto jednak zauważyć, że im mniejsze miasto tym ten odsetek był wyższy. W małych miastach osiągał on 90%. Odsetek ten jest wskaźnikiem ważnej cechy miejskiej polityki kulturalnej. Oznacza, że tylko w większych miastach, a zwłaszcza w największych, dokonywano w znaczącym stopniu wyboru (w procedurach konkursowych) najlepszych wniosków. Tym samym miasta stymulowały podnoszenie jakości wspieranych projektów kulturalnych. Utrzymywanie wskaźnika sukcesu na poziomie bliskim 100% oznacza natomiast, że każda inicjatywa może uzyskać wsparcie z budżetu.

W 2009 roku utrzymała się obserwowana od kilku lat tendencja wzrostu, wśród dofinansowanych przedsięwzięć, udziału projektów organizacji pozarządowych (do 65%) oraz wzrostu przeciętnej kwoty ich dofinansowania. Nadal jednak największymi kwotami miasta wspierały projekty kulturalne realizowane przez miejskie/gminne instytucje.

I.3. Inwestycje miast w sektorze kultury

Od 2004 r. można mówić o rosnącym z roku na rok zaangażowaniu inwestycyjnym miast, w sektorze kultury. W ostatnich czterech latach, udział tego typu wydatków wahał się, w przekroju wszystkich badanych miast od 16,8% (w 2007 r.) do 18,5% (w 2006 r. i 2008 r.). W 2009 r. poziom ten został utrzymany (18,2% całkowitych wydatków w dziale 921). Jednocześnie pojawiło się jednak, nie obserwowane wcześniej, rozwarstwienie pomiędzy poszczególnymi grupami wielkościami miast. Wskaźnik ten wahał się bowiem od 11% wydatków budżetowych w miastach 20-50-tysięcznych do 31% w miastach największych. W stosunku do ubiegłych lat uległ on znacznemu obniżeniu w miastach 20-50-tysięcznych, osiągając najniższy poziom od 2003 roku. Znacznie wzrósł natomiast w miastach 50-100-tysięcznych oraz liczących powyżej 200 tysięcy.

W SAS – kultura, miasta w zindywidualizowany sposób dzielą się danymi na temat realizowanych inwestycji. Niektóre przysyłają dość precyzyjne informacje, inne zaś tylko sygnalizują, że realizują, bądź dofinansowują jakieś (niesprecyzowane) inwestycje. Trudno jest więc precyzyjnie określić strukturę zaangażowania inwestycyjnego. W 2009 r. spośród 63 badanych miast, zaledwie 19, nie podało informacji o realizowanych inwestycjach. Pozostałe wymieniały bardziej lub mniej szczegółowo realizowane przedsięwzięcia. Pomimo iż liczba badanych miast

zmniejszyła się w stosunku do ubiegłorocznego badania o 11, liczba wskazanych przedsięwzięć inwestycyjnych była nieco większa niż w ubiegłym roku. Jest to ważne spostrzeżenie gdyż wiele wskazuje na to, że sektor kultury w miastach odczuł skutki kryzysu. Mimo tego nie zmniejszono znacząco zaangażowania inwestycyjnego.

Analiza wskazanych działań pokazuje, że z roku na rok zmienia się struktura realizowanych inwestycji. Trzy lata temu ponad 1/3 wszystkich przedsięwzięć realizowana była w domach kultury. W bieżącym roku te instytucje skupiły nadal najwięcej inwestycji, ale już tylko nieco ponad 1/5. Znacznie wzrosła liczba przedsięwzięć inwestycyjnych dotyczących instytucji muzycznych, muzeów i dziedzictwa kulturowego.

Rodzaje realizowanych przez miasta przedsięwzięć inwestycyjnych (wg liczby wskazań i typu instytucji)

	Zakupy inwestycyjne, wyposażenie, sprzęt	Modernizacja, konserwacja, remonty	Budowa nowych obiektów	Rewaloryzacja, rewitalizacja, adaptacja	Inne	Niesprecyzowane	Razem
Centra kultury	8	17	5	3	1	-	34
Biblioteki	8	8	2	1	3	-	22
Teatry	3	11	-	2	-	-	16
Instytucje muzyczne	4	4	2	-	-	-	10
Muzea	4	10	4	4	1	-	23
Galerie	1	2	2	2	-	-	7
Kina	-	2	-	1	-	-	3
Dziedzictwo kulturowe	-	6	4	10	5	4	29
Inne	-	1	5	-	-	-	6
Niesprecyzowane	-	-	-	-	-	6	6
Razem	28	61	24	23	10	10	156

Źródło: Pakiet Analityczny Systemu Analiz Samorządowych Związku Miast Polskich

Zmieniła się też struktura rodzajowa zaangażowania inwestycyjnego. Znacznie zmalała liczba zakupów inwestycyjnych wyposażenia, instrumentów i sprzętu. Najbardziej wzrosła liczba przedsięwzięć określanych jako rewitalizacja, rewaloryzacja i adaptacja starych budynków na nowe cele kulturalne. Wzrosła także liczba nowo budowanych obiektów kulturalnych (w 2007 r. – 17, w 2008 r. – 20, w 2009 r. – 24). Oprócz klasycznych instytucji kultury powstają w miastach nowe

obiekty takie jak: Centrum Edukacji Artystycznej (Gorzów Wlk.), Centrum Turystyki Kulturowej (Poznań), Pawilon Edukacyjno-Wystawienniczy (Sopot). Sześć miast podało informację o realizacji inwestycji bez sprecyzowania rodzaju inwestycji oraz rodzaju działalności kulturalnej, której obiekt ma służyć.

II. Główne cechy działalności w sektorze kultury w miastach w 2009 r., wg ich wielkości.

Ze względu na strukturę badanego w 2010 r. zbioru miast analizie poddano 4 grupy wielkościowe. Pominięto jedną elementową grupę miast liczących poniżej 10 tys. mieszkańców oraz 3 elementową grupę miast 10-20-tysięcznych.

II. 1. Miasta liczące 20 - 50 tys. mieszkańców

W tej grupie wielkości, reprezentowanej przez 16 miast, w 2009 r. można obserwować zjawiska świadczące o kryzysowej sytuacji sektora kultury. Przed wszystkim znacząco obniżyły się (do tej pory corocznie systematycznie rosnące) wydatki na kulturę w dziale 921, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców oraz udział wydatków na kulturę w budżecie miast. Znacząco wzrósł udział wydatków na utrzymanie instytucji kultury, przy jednoczesnym zmniejszeniu zaangażowania inwestycyjnego oraz wsparcia projektowej działalności kulturalnej.

W centrach kultury miał miejsce spadek udziału dotacji budżetowej miasta w całkowitych przychodach rekompensowany przez wzrost udziału środków wypracowanych i bardzo duży wzrost udziału środków pozyskanych. Nastąpił duży spadek przeciętnej wielkości zatrudnienia, przy niewielkim wzroście uposażeń. Na dużą skalę rozwinęła się działalność imprezowa. Przeciętna deklarowana liczba uczestników imprezy niemal podwoiła się i wynosiła 837 osób - była więc 2,5-krotnie wyższa niż w miastach liczących powyżej 200 tys. mieszkańców. Jednocześnie miasta te notowały silny spadek liczby uczestników stałych form działalności. Dzięki dużej frekwencji na imprezach wskaźnik całkowitych kosztów bieżących w przeliczeniu na 1 użytkownika nieco tylko wzrósł w stosunku do ubiegłego roku. Oddziaływanie społeczne wzrosło w zakresie działalności okazjonalnej (imprez) oraz innych form działalności (ale nie dla bibliotek i galerii, dla których się obniżyło). Znacząco natomiast zmalała skala społecznego oddziaływania w zakresie stałych form działalności.

W strukturze przychodów bibliotek miało miejsce podwojenie udziału środków z budżetu innych j.s.t. oraz silny wzrost udziału środków wypracowanych. Nastąpił wyraźny wzrost liczby zatrudnionych i jednocześnie spadek liczby użytkowników w przeliczeniu na 1 pracownika. Biblioteki w tej grupie miast notowały najwyższe koszty

bieżące w przeliczeniu na 1 użytkownika. Wzrosły też znacząco całkowite koszty w przeliczeniu na 1 wypożyczenie. Skala społecznego oddziaływania utrzymała się na poziomie ubiegłorocznym.

Teatry, mimo silnego wzrostu liczby przedstawień w przeliczeniu na 1 pracownika, odnotowały ogromny spadek liczby widzów oraz spadek skali społecznego oddziaływania.

Bardzo silnie zmniejszyła się dostępność i oferta instytucji muzycznych, przy jednoczesnym spadku wysokości przeciętnego zatrudnienia. W strukturze ich finansowania bardzo silnie wzrósł udział przychodów z dotacji budżetowej gminy (2,5-krotnie) – nadal jednak był na najniższym poziomie wśród wszystkich grup wielkościowych miast. Spadł natomiast bardzo silnie udział w przychodach środków wypracowanych. Silnie spadła skala społecznego oddziaływania.

Muzea odnotowały duże zmiany w strukturze źródeł przychodów. Miasta 20-50-tysięczne były jedyną grupą, w której wzrósł w przychodach udział dotacji z budżetu państwa. Wzrósł też udział środków pozyskanych, ale znacząco obniżył się udział środków wypracowanych. Wzrosła nieco aktywność pracowników, ale obniżyła się frekwencja co wpłynęło na wzrost kosztów działalności oraz znaczące obniżenie skali społecznego oddziaływania.

Była to jedyna grupa miast, w której znacząco wzrosło zatrudnienie w galeriach oraz przeciętne wynagrodzenia. W strukturze przychodów nastąpiło silne zwiększenie udziału środków z budżetu gminy. Silnie wzrosła liczba wystaw w przeliczeniu na 1 pracownika ale spadła liczba zwiedzających/ 1 pracownika. Silnie zmniejszyło się społeczne oddziaływanie tych instytucji.

W miastach 20-50-tysięcznych dofinansowywano 88% złożonych wniosków o wsparcie projektów kulturalnych. W najwyższym stopniu (74%), wśród wszystkich grup miast, zaspokajano zgłoszone potrzeby finansowe. Jednocześnie ogromnie obniżyła się tu przeciętna wysokość kwoty dofinansowania w stosunku do pełnych kosztów przedsięwzięć. W ostatnim roku, wśród ogółu wspieranych projektów wzrósł udział przedsięwzięć innych (nie gminnych) podmiotów publicznych oraz organizacji pozarządowych ale jednocześnie bardzo zmniejszyła się przeciętna wysokość kwoty ich dofinansowania. Wzrosła natomiast ponad 2-krotnie kwota dofinansowania projektów gminnych instytucji.

II. 2. Miasta liczące 50 – 100 tys. mieszkańców

W badaniu wzięło udział 18 miast tej grupy wielkości. Miasta te utrzymały wysokość finansowania kultury na poziomie ubiegłorocznym, znacząco zwiększyły zaangażowanie inwestycyjne oraz wsparcie dla projektów kulturalnych.

W centrach kultury zwiększone przychody z dotacji budżetu gminy rekompensowały silny spadek zaangażowania budżetu państwa. Wzrósł też udział w przychodach środków wypracowanych. Wzrosło zatrudnienie, ale udział wynagrodzeń w całkowitych kosztach silnie się obniżył. Zmalała liczba uczestników wszystkich rodzajów działalności, w przeliczeniu na 1 pracownika. Zmalała też skala społecznego oddziaływania w zakresie wszystkich form działalności.

Biblioteki wydają się być w tych miastach najbardziej preferowanym rodzajem instytucji. Była tu największa dynamika przyrostu liczby komputerów z dostępem do Internetu dla użytkowników. Jedyna grupa miast, w których wzrósł udział nowych nabytków w zasobach bibliotecznych. Bardzo silnie wzrosło też zatrudnienie. W strukturze przychodów mocno zwiększył się udział środków z budżetu gminy. Była to też jedyna grupa miast, w której wzrósł udział w przychodach dotacji celowych z budżetu gminy, silnie zmniejszył się natomiast udział środków wypracowanych i pozyskanych. Wzrosła aktywność pracowników we wszystkich obszarach działalności co znacząco wpłynęło na obniżenie przeciętnych kosztów/1 użytkownika oraz na 1 wypożyczenie. Znacząco wzrosła skala społecznego oddziaływania.

Teatry odnotowały bardzo duży spadek aktywności, mierzonej liczbą przedstawień na 1000 mieszkańców. Mimo silnego wzrostu w przychodach udziału dotacji z budżetu gminy, rekompensującego spadek przychodów z budżetu państwa oraz innych j.s.t., nastąpił bardzo silny spadek udziału wynagrodzeń w całkowitych kosztach bieżących (najniższy poziom z wszystkich grup miast – 43%) oraz najslabszy – symboliczny wzrost wysokości wynagrodzeń. W efekcie miało tu miejsce bardzo silne obniżenie skali społecznego oddziaływania miejskich teatrów.

Instytucje muzyczne odnotowały silne zmniejszenie dostępności placówek i usług, mimo bardzo dużego zwiększenia liczby zatrudnionych/1 placówkę i bardzo silnego wzrostu udziału wynagrodzeń w całkowitych kosztach bieżących. W strukturze przychodów silnie wzrósł udział środków wypracowanych, a gwałtownie spadł udział środków pozyskanych. Jedyna grupa miast, w której wzrosły koszty działalności bieżącej w przeliczeniu na 1 widza, mimo największego zmniejszenia

przeciętnych kosztów, w przeliczeniu na 1 koncert. Bardzo silnie spadła skala społecznego oddziaływania.

W muzeach bardzo silnie wzrosła wysokość wynagrodzeń mimo spadku udziału środków z budżetu gminy w całkowitych przychodach. Jedyna grupa, w której znacząco obniżyła się liczba lekcji muzealnych w przeliczeniu na 1 pracownika. Miał tu miejsce silny wzrost kosztów w przeliczeniu na 1 użytkownika oraz na 1 wystawę. Silnie zmniejszyła się liczba zwiedzających oraz uczestników lekcji muzealnych, co spowodowało spadek skali społecznego oddziaływania.

W strukturze przychodów galerii silnie zmniejszył się udział środków z budżetu gminy, a wzrósł udział środków wypracowanych i pozyskanych. Aktywność i liczba użytkowników były stabilne, ale jednostkowe koszty nieco się obniżyły. Nieznacznie obniżyła się też skala społecznego oddziaływania.

Zmieniła się polityka w zakresie gminnego mecenatu. Wzrosły znacząco przeciętne kwoty przeznaczone na dofinansowanie projektów gminnych instytucji, kosztem bardzo silnego spadku przeciętnego finansowania projektów organizacji pozarządowych oraz silnego spadku wysokości kwot przeznaczonych na finansowanie projektów innych publicznych organizatorów.

II. 3. Miasta liczące 100 - 200 tys. mieszkańców

W tej grupie wielkości, w badaniach wzięło udział 15 miast, czyli taka sama liczba jak w roku ubiegłym. Była to jedyna grupa wielkościowa, w której utrzymała się tendencja wzrostu udziału wydatków na kulturę w dziale 921, w budżecie miast, a także znacząco wzrosły środki na kulturę w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Miasta te prowadziły ustabilizowaną politykę – utrzymały na średnim poziomie wydatki inwestycyjne, nieco zmniejszyły wsparcie dla projektów kulturalnych i nieco zwiększyły w budżecie kultury udział wydatków na utrzymanie instytucji.

W całkowitych przychodach centrów kultury nastąpił wzrost udziału dotacji budżetowej. Utrzymane zostało wysokie zatrudnienie. Była to jedyna grupa, w której miał miejsce niewielki wzrost udziału wynagrodzeń w całkowitych kosztach bieżących, mimo iż nie nastąpiła podwyżka ich wysokości. Spadek liczby uczestników grup stałych form działalności i imprez w przeliczeniu na 1 pracownika, wzrost jedynie w odniesieniu do innych form działalności. Dwukrotny wzrost wysokości kosztów bieżącej działalności w przeliczeniu na 1 użytkownika. Obniżyła

się skala społecznego oddziaływania. Wzrosła tylko w odniesieniu do innych form działalności (ale nie kin i galerii).

W bibliotekach silny spadek stopnia odnawiania zbiorów - spadek zakupów nowości bibliotecznych i ich udziału w zasobach. Największy wzrost wysokości wynagrodzeń i ich udziału w całkowitych kosztach bieżących. Wzrost liczby wypożyczeń/ 1 pracownika oraz najsilniejszy z wszystkich grup miast wzrost liczby użytkowników/ 1 pracownika. Silny spadek i najniższe koszty działalności bieżącej / 1 użytkownika. Spadek kosztów przeliczeniu na 1 wypożyczenie. Wyraźny wzrost skali społecznego oddziaływania w zakresie liczby użytkowników ogółem w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Trudna sytuacja finansowa teatrów. Miał tu miejsce spadek udziału przychodów z rezerwy celowej budżetu państwa, budżetu innych j.s.t., a także z budżetu gminy, rekompensowany wzrostem udziału środków pozyskanych i wypracowanych. Jedyna grupa wielkościowa, w której nastąpił spadek całkowitych kosztów bieżących w przeliczeniu na 1 widza, oraz jedyna, w której zmniejszyły się koszty w przeliczeniu na 1 przedstawienie. Spadek przeciętnej frekwencji na spektaklach. Bardzo silne zmniejszenie skali społecznego oddziaływania.

Nieco inna była polityka w stosunku do instytucji muzycznych. Nastąpił tu bardzo silny wzrost i najwyższy poziom (84%) udziału dotacji budżetu gminy w całkowitych przychodach tych instytucji, przy spadku udziału środków pozyskanych. Miał też miejsce bardzo silny wzrost wysokości przeciętnych wynagrodzeń i ich udziału w całkowitych kosztach bieżących. Silnie wzrosła liczba koncertów w przeliczeniu na 1 pracownika i obniżyły się koszty/1 słuchacza oraz w przeliczeniu na 1 koncert. Nieco zmalała przeciętna liczba słuchaczy koncertów co spowodowało, podobnie jak w teatrach, zmniejszenie skali społecznego oddziaływania.

Miasta 100-200-tysięczne były jedyną grupą miast, w której w muzeach wzrosło zatrudnienie i jedyną, w której wzrosła przeciętna frekwencja na wystawach oraz liczba użytkowników/1 pracownika. Miał tu też miejsce silny wzrost w przychodach udziału środków z dotacji budżetowej gminy i środków wypracowanych oraz silny spadek udziału środków z dotacji budżetu państwa i środków pozyskanych. Skala społecznego oddziaływania nieco się zmniejszyła.

W przychodach galerii silnie wzrósł udział środków pozyskanych, a jednocześnie obniżył się udział środków wypracowanych. W całkowitych kosztach bieżących znacząco obniżył się udział wynagrodzeń. Znacząco wzrosła frekwencja i

liczba zwiedzających w przeliczeniu na 1 pracownika, co spowodowało, że była to jedyna grupa miast, w której nastąpił spadek kosztów bieżących/ 1 użytkownika. Nieznacznie wzrosła też skala społecznego oddziaływania.

Zmianie uległa polityka w zakresie mecenatu. Była to jedyna grupa miast, w której obniżeniu uległ procent wniosków wspieranych, w stosunku do ogółu złożonych, a także istotnie obniżył się stopień zaspokajania potrzeb finansowych przy jednoczesnym podniesieniu kwot wsparcia w stosunku do pełnych kosztów projektów. Być może świadczy to o wybieraniu i mocniejszym wspieraniu najlepszych projektów. Znacząco obniżył się udział projektów organizacji pozarządowych, wśród ogółu dofinansowanych przedsięwzięć. Jednocześnie nieznacznie wzrosła przeciętna kwota dofinansowania tych projektów. Obniżeniu uległa natomiast wysokość przeciętnych kwot przeznaczonych na dofinansowanie projektów instytucji gminnych (1,6-krotnie) oraz instytucji innych publicznych podmiotów (3,8-krotnie).

II. 4. Miasta liczące powyżej 200 tys. mieszkańców

W tej grupie wielkości miast wzrosła w 2010 r. do 10, liczba uczestników badań. Utrzymała się tu tendencja wzrostu wydatków na kulturę w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Kontynuowane było też zmniejszanie w budżecie kultury udziału środków na utrzymanie instytucji, na rzecz zwiększania puli na realizację funkcji mecenasa kultury oraz bardzo silnego wzrostu wydatków inwestycyjnych.

W centrach kultury znacząco wzrósł w przychodach udział środków z dotacji budżetowej, a zmalał środków wypracowanych i pozyskanych. Znacząco obniżył się udział wynagrodzeń w całkowitych kosztach bieżących przy znacznym podniesieniu ich wysokości. Była to jedyna grupa miast, w której znacząco wzrosła liczba uczestników grup stałych form działalności. Wzrosła także przeciętna frekwencja na imprezach. Silnie jednak wzrosły koszty w przeliczeniu na 1 użytkownika wszystkich form działalności. Skala społecznego oddziaływania pozostała stabilna w odniesieniu do działalności okazjonalnej (imprez), znacząco obniżyła się jednak w odniesieniu do stałych form działalności, wzrosła zaś w przypadku innych form działalności.

W strukturze przychodów bibliotek nastąpił silny spadek udziału środków z budżetu innych j.s.t. i bardzo silny wzrost udziału środków wypracowanych. Wzrósł udział wynagrodzeń w całkowitych kosztach bieżących. Pomimo najsilniejszego wzrostu liczby informacji i kwerend/ 1 pracownika, miał tu miejsce najsilniejszy

spadek liczby użytkowników ogółem/ 1 pracownika, co spowodowało najsilniejszy spośród wszystkich grup miast wzrost kosztów/ 1 użytkownika. Mimo wzrostu liczby czytelników/1000 mieszkańców, a także liczby wypożyczeń i liczby udzielonych kwerend i informacji/ 1000 mieszkańców, skala społecznego oddziaływania mierzona liczbą użytkowników ogółem/ 1000 mieszkańców uległa obniżeniu. Co świadczy o powrocie bibliotek do klasycznych funkcji bibliotecznych, a zaniechaniu podejmowanych w poprzednich latach, innych form działalności.

Miasta liczące powyżej 200 tys. mieszkańców były jedyną grupą, w której zmniejszyła się, a nawet wzrosła liczba przedstawień w teatrach w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Jednocześnie tylko w tych miastach wzrósł udział wynagrodzeń w całkowitych kosztach bieżących oraz najmocniej wzrosła ich wysokość, osiągając najwyższy poziom. Bardzo silnie wzrosły całkowite koszty w przeliczeniu na 1 przedstawienie. Mimo, że nieco zmalała przeciętna frekwencja, jednak skala społecznego oddziaływania wyraźnie wzrosła.

Institucje muzyczne nieco zmniejszyły ofertę, mimo zwiększonego zatrudnienia. Odnotowały one bardzo wysoki wzrost przeciętnych uposażeń. Ubytek udziału w przychodach środków z budżetu państwa został zrekompensowany zwiększonym udziałem środków wypracowanych i pozyskanych. Była to jedyna grupa miast, w której odnotowano wzrost frekwencji na koncertach. W stosunku do ubiegłego roku nieco wzrosła skala społecznego oddziaływania.

Miasta największe były jedyną grupą, w której istotnie poprawiła się dostępność do placówek muzealnych. W przychodach znacząco wzrósł udział środków z dotacji budżetu gminy rekompensujący duży ubytek środków z dotacji budżetu państwa. Silnie zmniejszyła się wielkość przeciętnego zatrudnienia, jednak przy wzroście wysokości wynagrodzeń, nastąpił też wzrost ich udziału w całkowitych kosztach bieżących. Trzykrotnie zmniejszyła się przeciętna frekwencja na lekcji muzealnej, a także liczba zwiedzających wystawę. Zmniejszyły się koszty w przeliczeniu na 1 wystawę oraz na 1 użytkownika muzeum. Zmniejszyła się też nieco skala społecznego oddziaływania tych instytucji.

W galeriach i centrach sztuki nie nastąpiły większe zmiany w warunkach funkcjonowania oraz w ich ofercie. W przychodach silnie wzrósł udział środków pozyskanych. Nieco obniżyła się wysokość przeciętnego wynagrodzenia. Istotnie obniżyła się liczba wystaw i innych organizowanych wydarzeń oraz ich uczestników, w przeliczeniu na 1 pracownika. To spowodowało znaczne zwiększenie kosztów w

przeliczeniu na 1 wystawę lub inne wydarzenie. Istotnie zmniejszyła się także skala społecznego oddziaływania.

W mecenacie bardzo silnie wzrosła kwota przeciętnego dofinansowania w stosunku do pełnych kosztów przedsięwzięć. Przy niskim wskaźniku sukcesu wydaje się to wskazywać na przemyślaną politykę mocnego wspierania najlepszych projektów. W ogólnej liczbie dofinansowanych projektów wzrósł udział przedsięwzięć organizacji pozarządowych oraz kwota ich przeciętnego wsparcia.